

KASVATUS & AIKA

ARVOSTELU

<https://doi.org/10.33350/ka.109377>

Ajan, tilan ja kokemusten jatkumoa ja murroksia

Kirsti Salmi-Niklander

Leskelä-Kärki, Maarit, Sjö, Karoliina & Lalu, Liisa (toim.) 2020. Päiväkirjojen jäljillä. Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino. 350 s.

Päiväkirjojen jäljillä ilmestyi juuri samaan aikaan, kun COVID-19-pandemia mullisti arkielämämme. Tätä murrosta ei teoksessa ole tietenkään ehditty käsitellä, mutta sen lukeminen pandemia-ajan kokemusten aikana antaa menneiden vuosisatojen ja -kymmenten ajallisten ja tilallisten kokemusten kuvauksille perspektiiviä ja ajankohtaisuutta. Pandemia on muuttanut ratkaisevasti ajan ja tilan kokemista sekä sosiaalista vuorovaikutusta. Vielä emme tiedä, mitkä näistä muutoksista tulevat olemaan pysyviä.

Kirjan toimittajat ja useimmat kirjoittajat ovat historiantutkijoita, ja kirjan artikkeleiden aikaperspektiivi ulottuu antiikista 1990-luvulle. Päiväkirjat ovat monitieteinen tutkimuskohde. Etnologit, sosiologit ja folkloristit tutkivat myös päiväkirjoja etsiessään tietoa arjen kokemuksista ja kerronnasta. *Päiväkirjojen jäljillä* -teoksen jäsentely ja artikkeleiden tarkastelukulmat lähenevät kulttuurintutkimusta siinä mielessä, että päähuomio kiinnitetään artikkeleissa kerrontaan ja kokemuksiin. Tärkeitä näkökulmia ovat myös traditio ja laji-tyyppi, jotka linkittävät päiväkirjatutkimuksen folkloristiikan ja kirjallisuudentutkimuksen metodologiaan.

Kirjallisuudentutkimuksen näkökulman tuo ansiokkaasti mukaan Päivi Kososen johdantoartikkeli, joka käsittelee kolmea eri aikakausina tuotettua kaunokirjallista päiväkirjaa (Marcus Aurelius, Henri-Frédéric Amiel, Annie Ernaux). Näiden sinänsä hyvin erilaisten tekstien välillä Kosonen löytää kiinnostavia historiallisia jatkumoa. Hän kiteyttää päiväkirjojen merkityksen ”huolehtimisen taiteena”: reflektion avulla kirjoittajat huolehtivat sekä itsestään, toisista että ympäröivästä maailmasta. Tasapaino vastuun ja itsestä huolehtimisen välillä on lähellä pandemiakriisin esille nostamaa resilienssi-termiä. Reflektio ja kirjoittaminen voivat olla välineitä myös vastoinkäymisten kohtaamiseen ja niistä selviämiseen.

Päiväkirjat teksteinä ja esineinä

Artikkeleissa käsitellyt päiväkirjat ovat sisällöltään ja tavoitteiltaan hyvin erilaisia. Johanna Ilmakunnas ja Kirsi Vainio-Korhonen esittelevät päiväkirjojen merkityksiä aateliskulttuu-

rissa 1700- ja 1800-luvuilla. Päiväkirjat olivat aatelisten perheiden lapsille ja nuorille kasvatuksen väline. Päiväkirjat saattoivat olla lyhyitä almanakkamerkintöjä arkisista tapahtumista, mutta 1700-luvun puolivälistä lähtien alkoi yleistyä myös kirjoittajan sisäisiä tunteja pohtiva *journal intime*. Matkapäiväkirjoista tuli oma kirjoittamisen lajinsa, jonka konventioita kirjoittajat seurasivat. Toisaalta erityisesti uskonnollisten liikkeiden piirissä päiväkirja oli sisäisen itsetutkiskelun väline. Nämä päiväkirjan muodot ja lajit ovat eläviä edelleen, mutta ne myös risteytyvät.

Monissa artikkeleissa kiinnitetään huomiota päiväkirjojen materiaalisuuteen. Marjo Kaartinen kuvailee yksityiskohtaisesti Margaret Hobyn päiväkirjan (1599–1605) materiaalista ulkoasua, jossa pienet repeämät ja käsialan vaihdokset voivat kertoa paljon. Päiväkirjatutkimus haastaakin digitoinnin ja tekstintunnistuksen menetelmät, jotka voivat kadottaa aineistosta niiden ainutkertaiset piirteet. Anna Kuusmin ja Riina Haanpää käsittelevät päiväkirjoja, joista on olemassa vain alkuperäisten käsikirjoitusten koneella puhtaaksikirjoitetut kopiot. Tällöin tutkittavana on vain teksti, josta siitäkin on puhtaaksi kirjoittaessa luultavasti karsittu pieniä virheitä.

Artikkeleissa tulevat esille myös päiväkirjojen arkistointiin ja tutkimuskäyttöön liittyvät haasteet ja eettiset ongelmat. Susanna Lahtisen ja Ritva Larvan artikkelin toinen keskeinen aineisto, Martta Keravuoren matkapäiväkirjat, oli osittain arkistoitu Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksen kokoelmiin. Sittemmin tuo kokoelma on kuitenkin joutunut hajalle ja osa aineistosta kadonnut. Liisa Lalun tutkimusaineisto on saatu henkilökohtaisesti lainaksi kirjoittajalta, joka on aktiivinen poliittinen toimija ja harkitsee muistelmiensa kirjoittamista päiväkirjan pohjalta. Päiväkirjan hyödyntäminen tutkimusaineistona perustuu neuvotteluun ja eettiseen pohdintaan. Artikkelissa päiväkirjaa on käsitelty sellaisista näkökulmista, ettei kirjoittajan henkilöllisyys ole vaarassa paljastua.

Arkistointiin liittyvät haasteet tulevat esille myös käsikirjoitetuissa lehdissä, jotka ovat oma pitkäkestoinen tutkimuskohteeni. Monet aineistot ovat säilyneet sattumalta, ja aineistot ovat vaikeasti löydettävissä ja tunnistettavissa. Olen itse luonnehtinut pienissä yhteisöissä toimitettuja käsikirjoitettuja lehtiä eräänlaiseksi kollektiiviseksi päiväkirjaksi, jossa yhteisön tapahtumia ja sisäisiä jännitteitä voidaan käsitellä etäännyttäen nimimerkkien ja fiktiivisen kerronnan avulla.

Kerronnan ajat ja tilat

Päiväkirjojen erikoislaatuisuus liittyy niiden kerronnan hetkellisyyteen ja välittömyyteen. Ruotsalainen päiväkirjatutkija Lisbeth Larsson kuitenkin huomauttaa, että tämä välittömyys voi olla vain illuusiota: usein päiväkirjojen tekstejä on muokattu ja kirjoitettu muistiinpanojen pohjalta. Samaten matkapäiväkirjojen kokemukset ovat usein aikaisempien kuvausten värjättämiä. Susanna Lahtinen ja Ritva Larva kiteyttävät tämän konventionaalisuuden: ”Näemme, mitä kuuluu nähdä ja kuulemme, mitä kuuluu kuulla.” Kiinnostavimpia piirteitä päiväkirjoissa ovatkin usein kuvaukset pienistä ja arkisista tehtävistä ja tapahtumista. Monissa artikkeleissa tarkastellaankin juuri ajan ja paikan ilmauksia ja kokemuksia. Nämä ovat erinomaisia metodologisia esimerkkejä kerronnan analyysistä.

Sairauteen eri tavoin kytkeytyviä päiväkirjoja käsitellään omassa ala-astossaan. Ritva Hapulin käsittelemät syöpäpäiväkirjat ulottuvat kirjan aineistoista lähimmäksi nykyaikaa, 1990-luvulle. Karoliina Sjöen tutkimuskohteena ovat Kirsti Teräsvuoren erittäin laajat päiväkirja-aineistot. Päiväkirjan kirjoittaminen oli Kirsti Teräsvuorelle elämäntehtävä, johon hän käytti valtavasti voimavaroja muuten niukan ja sairauden täyttämän elämänsä aikana.

Hän kirjoitti päiväkirjat itse käsin puhtaaksi pikakirjoituksella tehtyjen muistiinpanojen pohjalta. Karoliina Sjö analysoi oivaltavasti Teräsvuoren kirjoittamista ”jatkuvan ja epäjatkuvan kerrontatavan yhdistelmänä”. Jatkuvuuden ja koherenttiuden kokemusten vastapainona oli mielen hajoamiseen liittyvä pelko ja kärsimys.

Päiväkirjat ja koronapandemia

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran muistitietokeruisiin annetaan myös päiväkirjamuotoisia tai sitä läheneviä tekstejä. Esimerkiksi 2018–2019 toteutettu [Kohtaamisia-muistitietokeruu](#) oli suunnattu turvapaikanhakijoiden kanssa työskennelleille vapaaehtoisille. Keruuvastauksista monet muistuttavat eräänlaista retrospektiivista päiväkirjaa, jossa kirjoittajat kävivät läpi turvapaikanhakijoiden saapumiseen ja hakuprosessin vaiheisiin liittyviä dramaattisia tapahtumia ja nopeita päätöksiä. Monet päiväkirjat voivat olla siinä mielessä retrospektiivisiä, että ne perustuvat tapahtumien aikana kirjoitettuihin nopeisiin muistiinpanoihin.

Myös [Koronakevät-](#) ja [Koko vuosi koronaa](#) -keruisiin on luovutettu päiväkirjamuotoista aineistoa, mikä myös keruukutsuissa tuodaan esille. Tämä aineisto tulee olemaan kiinnostavaa tutkittavaa. Pandemia-ajalle kuten muillekin yhteiskunnallisille kriisitilanteille ovat tyypillisiä yhtäältä dramaattiset ja ennakoimattomat käänteet, toisaalta loputtomasti samanaikaisena toistuva arki erilaisine varomisrutiineineen. Myös tilan kokemukset ovat muuttuneet: tavallisiin arkisiin toimiin kuten ruokakaupassa käyntiin tai bussimatkaan liittyy pelkoa, välttelyä ja uusia käytäntöjä. Näille kokemuksille voi löytää kaikupohjaa menneiden kriisiaikojen päiväkirjoista. *Anne Frankin päiväkirjan* eristyskokemukset ovat vedonneet pandemia-ajan nuoriin. Vastaavia kokemuksia on Anna-Leena Perämäki löytänyt muiden nuorten juutalaisnaisten pakoa ja piileskelyä käsittelevistä päiväkirjoista toisen maailmansodan ajalta.

Päiväkirjojen jäljillä on erinomainen johdatus tämän kirjoittamisen lajin tutkimusmetodologiaan. Artikkelit fokusoivat selkeästi metodologisiin kysymyksiin ja esimerkkianalyyseihin, mutta herättävät myös kiinnostusta tutkimusten kohteisiin ja aineistoihin. Kirja antaa myös vahvoja aineksia tieteidenväliselle dialogille.

Dosentti Kirsti Salmi-Niklander toimii folkloristiikan yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa